

адміністративних судів України 15 вересня 2010 р. : зі змінами та доповненнями від 20 вересня 2013 р. : [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Судова влада України. — 2013. — Режим доступу : http://court.gov.ua/rada_suddiv_admin_sudiv/shgshrsytwry/

7. Рішення Вищої ради юстиції від 15 жовтня 2013 р. «Про внесення Президентові України подання про призначення 15 кандидатів на посади суддів місцевих загальних судів» : [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Вища рада юстиції. — 2013. — Режим доступу : <http://www.vru.gov.ua/news/478>

8. Державна судова адміністрація України : Державні закупівлі : [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Судова влада України. — 2013. — Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/34546565/#>

9. Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на посаду судді вперше: затверджено Рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 18 жовтня 2012 р. : Електронний ресурс // Вища кваліфікаційна комісія суддів України. — 2013. — Режим доступу : <http://www.vksu.gov.ua/>

10. Голова ДСА України Руслан Кирилюк провів нараду за участю начальників територіальних управлінь та керівників самостійних структурних підрозділів ДСА України : [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Судова влада України. — 2013. — Режим доступу : <http://tn.te.court.gov.ua/57996/>

УДК 322.12

Осадчий В.І., д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, господарського та кримінального права Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”

Механізм правового регулювання

Стаття присвячена проблемам визначення механізму правового регулювання як правової категорії, наголошується, що це засоби функціонування єдиної системи правового регулювання в сучасному українському суспільстві з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави.

Ключові слова: механізм, правове регулювання, система, засоби, правове регулювання.

Статья посвящена проблемам определения механизма правового регулирования как правовой категории, отмечается, что это средства функционирования единой системы правового регулирования в целях обеспечения прав, свобод и публичных законных интересов физических и юридических лиц, функционирования гражданского общества и государства.

Ключевые слова: механизм, правовое регулирование, система, средства, правовое регулирование.

Article is devoted to the mechanism and legal regulations as a legal category, emphasizes that this means a single functioning system of regulation to ensure the rights, freedoms and lawful interests of public persons and entities, functioning civil society and state.

Keywords: mechanism, regulation, system, tools, legal regulation.

Актуальність теми. Україна прагне розбудувати правову державу, а тому в теперішніх умовах, що склалися в нашому українському суспільстві, виникає значна необхідність забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Звичайно, для цього слід не просто констатувати їх наявність, але, і, перш за все, створити в правовому полі нашої держави такі умови, щоб суспільні відносини з приводу їхнього захисту могли ефективно реалізовуватися, а для цього необхідні

певні умови. І однією з таких умов є, на наш погляд, механізм правового регулювання, що переводить наявні соціальні відносини, так би мовити «з статички в динаміку».

Саме тому, ґрунтовне дослідження такого юридичного терміну, як механізм правового регулювання зараз є досить доцільним.

Стан дослідження проблеми. Науковий аналіз визначення та елементів механізму правового регулювання проводили в своїх працях як вітчизняні та зарубіжні науковці, серед них хотілося би зазначити таких, А.С. Алексєєва, С.С. Алексєєва, В.А. Бачиніна, С.В. Бобровника, Ю.А.Ведернікова, Ю.Л. Власова, К.Г. Волинки, В.В. Галунько, В.С. Грекул, В.М.Горшнєва, С.Д.Гусарова, О.В.Зайчука, В.С.Ковальського, В.В.Копейчикова, А.М.Колодій, О.Л.Копилки, М.Коркунова, М.В.Кравчука, В.В. Лазарев, О.М. Литвинов, М.М. Новіков, М.М. Новікова, М.П. Пихтіна, О.Ф. Скакун, та багато інших, проте хотілося б акцентувати увагу, що механізм правового регулювання потребує поглибленого дослідження.

Деяких суміжних аспектів торкалися в своїх наукових працях С.В. Несипова [1, 2], О.В. Пушкіна [3], Д.В.Слинько [4] О.В.Філіпенко [5] та інші науковці.

Мета даної статті полягає в аналізі думок провідних вчених в галузі теорії держави та права щодо юридичного феномену механізму правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, перш, ніж розглядати проблематику механізму правового регулювання, слід звернутися до етимології слова «механізм» взагалі.

В словнику іншомовних слів зазначено, що термін «механізм», походить від грецького слова – зняряддя, пристрій та розшифровується в двох значеннях, поперше, як пристрій (сукупність ланок або деталей), що передає чи перетворює рух; по-друге, сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [6, с. 431].

У ще одному енциклопедичному словнику зазначається, що механізм – це система тіл, які слугують для перетворення руху одного чи кількох тіл в потрібні рухи інших твердих тіл [7, с. 797].

Слід зазначити, що ми не знайдемо жодного нормативно-правового акту, де було б прописано поняття механізму правового регулювання, з цього слід зробити висновок, що дану дефініцію законодавчо не прописано, а отже провідним чинником його розуміння є доктринальні положення вчених, що торкалися в своїх наукових працях такої проблематики.

В своїх творах теоретик права Ю.А. Ведерніков виділяє таке поняття механізму правового регулювання — це взята в сукупності система правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин [8].

Кравчук В.М. під «механізмом правового регулювання» розуміє систему різноманітних юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання, тобто владний вплив на суспільні відносини [9, с. 232].

На погляд М.П. Пихтіна, В.В. Галунько, М.М. Новікова механізм правового регулювання – це захід функціонування єдиної системи правового регулювання, який розкривається через взаємозв'язки між її складовими елементами [10, с. 93].

Категорія «механізм правового регулювання» дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів, з'ясувати їх характерні ознаки та функції. Механізм правового регулювання представляється як діяльність, «робота» складових елементів системи правового регулювання, спрямована на досягнення

суспільно корисного результату, що виявляється у втіленні правових норм у життя. Він повинен розглядатись в єдності та взаємодії всіх його складових як категорія не лише збірна, але й системна. Поняття механізму правового регулювання дозволяє систематизувати юридичні засоби правового впливу на суспільні відносини, визначити місце і роль того чи іншого юридичного засобу у правовому житті суспільства. Розрізняють змістовну та формальну ознаки механізму правового регулювання. Змістова ознака механізму правового регулювання передбачає наявність цілей правового регулювання, досягнення яких дає можливість вести мову про ефективність правового регулювання. Під цілями розуміється сукупність уявлень про моделі майбутнього результату, здатного задовольнити вихідні потреби існування можливостей, оцінених за результатами досвіду. Досягнення цілей правового регулювання здійснюється за допомогою певних засобів, що є шляхами юридичного впливу на поведінку суб'єктів. Сукупність даних засобів, які є різними за своєю природою та функціональними призначенням, і складає формальну ознаку механізму правового регулювання [10, с. 93-94].

Характеристика правового регулювання дозволяє встановити його складові елементи, забезпечити їх єдність та взаємоузгодженість. Сучасна юридична наука характеризується наявністю двох підходів до визначення елементів механізму правового регулювання [10, с. 94-95].

Перший з них – широкий підхід, що характеризується наявністю сукупності елементів, які беруть участь у процесі впорядкування суспільних відносин, а саме: норма права, яка означає моделі можливої та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин; нормативно-правовий акт – юридичний документ, який надає правовій нормі формально-визначеного, офіційного та обов'язкового характеру; юридичні факти – конкретні життєві обставини, які спричиняють дію норми права; правовідносини – різновид суспільних відносин, що регламентуються правовою нормою та виконують функцію взаємної правової норми з конкретним суб'єктом і функцію визначення конкретної поведінки для персоніфікованих суб'єктів; тлумачення – діяльність із визначення дійсного змісту норми права у разі її незрозумілості чи невідповідності вимогам юридичної техніки; реалізація норм права – як можливість втілення правової норми шляхом дотримання, виконання, використання та застосування; законність – як один із принципів реалізації правових приписів через дотримання вимог норми права суб'єктами права; правосвідомість – як рівень усвідомлення суб'єктами права правових приписів; правова культура – як різновид загальної культури, що складається з духовних та матеріальних цінностей, які належать до правової дійсності; правомірна поведінка – усвідомлення діяльності суб'єктів, яка відповідає нормі права та соціально корисним цілям і знаходиться в установлених законодавством межах; протиправна поведінка – та, що суперечить правовим приписам; юридична відповідальність – міра державного примусу, яка застосовується до суб'єктів, які вчинили правопорушення, та пов'язана з покладенням на них нового додаткового обов'язку [10, с. 94-95].

Другий підхід до елементарної будови механізму правового регулювання є вузьким та включає елементи, які складають основу регулятивної функції права. Серед них виділяють: норми права, нормативно-правові акти, право-відносини, правореалізація, законність. Кожній стадії відповідають специфічні елементи механізму правового регулювання, місце яких у механізмі обумовлене їх функціональною роллю. Функціонування механізму правового регулювання відрізняється послідовністю: кожен з його елементів вступає в дію на певній стадії правового регулювання [10, с. 94-95].

На вдалий погляд М.М. Новікової, механізм правового регулювання — це система правових засобів (норми права, індивідуальні приписи, правовідносини, акти реалізації та ін.), що перебувають у органічній єдності та забезпечують дієвість правового регулювання на підставі стимулів і обмежень з метою гармонізації суспільних відносин [10, с. 95].

На погляд В.К. Шкарупи та В.В. Галунька, і ми з ними повністю погоджуємося, механізм правового регулювання представляється як діяльність, “робота” складових елементів системи правового регулювання, спрямована на досягнення суспільно корисного результату, що виявляється у втіленні правових норм у життя. Він повинен розглядатись в єдності та взаємодії всіх його складових як категорія не лише збірна, але й системна [11, с. 122].

Поняття механізму правового регулювання дозволяє систематизувати юридичні засоби правового впливу на суспільні відносини, визначити місце і роль того чи іншого юридичного засобу у правовому житті суспільства [11, с. 122].

Ми повністю погоджуємося з О.М. Єщук, яка зазначає в своїх творах, що фахівцями багатьох галузей знань для визначення взаємодіючих частин цілого застосовується термін «механізм». Він також широко використовується юристами — правознавцями на сучасному етапі розвитку юриспруденції [12, с. 264-267].

На слухну думку О.М. Литвинова, термін механізм відіграє в житті людини досить значну роль. Він застосовується практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства, але особливо — у сфері суспільних відносин, де, як правило, пов’язується зі здійсненням певного явища, процесу, реалізацією відносин [13, с. 88].

На нашу думку, механізм правового регулювання дозволяє всім нам поглянути на правову матерію певних галузей, сфер чи секторів суспільних відносин у комплексі, одночасно дає можливість проаналізувати долю кожного правового елемента в забезпеченні спільного результату та залишити за межами аналізованих систем елементи, які привнесені штучно та не забезпечують спільних функцій.

Хотілося би зазначити, що категорія механізму правового регулювання була запозичена з механіки, але останнім часом надійно прижилась в теорії юриспруденції.

У свою чергу А. Олійник з позиції конституційного права стверджує, що крім механізму реалізації конституційних суб’єктивних прав і обов’язків важливе значення має механізм забезпечення названих прав. Такий механізм забезпечення реалізації прав, на його погляд, є складовою механізму забезпечення реалізації прав суб’єктивних прав і свобод. Вчений вважає, що юридичні елементи такого механізму включають: а) правові норми та нормативні права; б) індивідуально-правові документи; в) юридичні факти; г) правові відносини; д) суб’єктивні права і юридичні обов’язки; е) форми і методи організації здійснення суб’єктивних прав і юридичних обов’язків [14, с. 489-490].

Висновки. Наприкінці статті слід підсумувати, що ми не знайдемо жодного нормативно-правового акту, де було б прописано поняття механізму правового регулювання, з цього слід зробити висновок, що дану дефініцію законодавчо не прописано, а отже провідним чинником його розуміння є доктринальні положення вчених, що торкалися в своїх наукових працях такої проблематики.

Механізм правового регулювання, як правова категорія — це засоби функціонування єдиної системи правового регулювання в сучасному українському суспільстві з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Несипова С. В. Державно-правовий механізм захисту прав неповнолітніх в Українській РСР (60-і – поч. 80-х рр. хх ст.): дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.01 / Світлана Василівна Несипова – К., 2005. – 228 с.
2. Несипова С.В. Державно-правовий механізм захисту прав неповнолітніх в Українській РСР (60-і – поч. 80-х рр. хх ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень» / С.В. Несипова – Київ, 2005. – 20 с.
3. Пушкіна О.В. Конституційний механізм забезпечення прав людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики дис. ... доктора юридичних наук: 12.00.02 / Олена Вікторівна Пушкіна – Острогож, 2008. – 457 с.
4. Слинко Д. В. Процесуально-правовий механізм формування і прийняття рішень в органах внутрішніх справ: дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.01 / Дмитро Вікторович Слинко – Харків, 2002. – 189 с.
5. Філіпенко О. В. Правовий механізм регулювання спільної транспортної політики Євросоюзу: дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.11 / Олена Володимирівна Філіпенко – К., 2004. – 211 с.
6. Словник іншомовних слів: [Р.В. Чаговець, Г.В. Самсонов, А.М. Шлепаков, В.Ф. Пересипкін та ін.]; гол. ред. член-кореспондент АН УРСР О.С. Мельничук – К. Київська книжкова фабрика, 1975. – 775 с.
7. Советский энциклопедический словарь : [ок. 80000 слов] / [Абашидзе И. В., Азимов П. А., Александров А. П. и др.]; гл. ред. А. М. Про-хо-ров. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 1632 с.
8. Ведерніков Ю.А. Механізм правового регулювання / Ю.А. Ведерніков / Теорія держави і права: [Електронний ресурс] // Теорія держави і права. – 27 вересня 2013. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15660212/pravo/ponyattya_osnovni_elementi_mehanizmu_pravovogo_regulyuvannya. – Назва з екрану.
9. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навчальний посібник / [авт. – уряд. М.В. Кравчук]. – К. : Атіка, 2003. – 288 с.
10. Теорія держави і права : навчальний посібник / [автори-упорядники : Пихтін М.П., Галунько В.В., Новіков М.М., Новікова М.М., Онищук О.О.]; за заг. ред. В.В. Галунька. – Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. – 250 с.
11. Теорія держави і права: навчальний посібник / Авт.-упоряд. В.В. Галунько, В.К.Шкарупа; За заг. ред. В.К. Шкарупи – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. – 280 с.
12. Єщук О.М. Механізм адміністративно-правового регулювання О.М. Єщук // Митна справа (Наукове фахове видання). – 2011. – № 3 (75), частина 2. – С. 264–267.
13. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія / Олексій Миколайович Литвинов. – Х. : ХНУВС, 2008. – 446 с.
14. Міжнародна поліцейська енциклопедія : [у 10 т.] / [відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій та ін.]. – К.: Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – Т. 2 : Права людини у контексті поліцейської діяльності. – 1224 с.